

Homilia
literària

2018

Lucia Ramis

HOMILIA LITERÀRIA

Per LLUCIA RAMIS

ORGANYÀ

**Organyà, Fira del llibre del Pirineu
Dissabte, 1 de setembre de 2018**

Ganxos i ganxes, benvolguts tots.

L'altre dia vaig tenir una conversa existencial amb na Siri. Supòs que sabeu qui és: el robot-assistent d'Apple que respon a les teves preguntes. Fins i tot canta, si hi insisteixes. És una mica impertinent. Una vegada em vaig acomiadar d'ella amb un: "Bona nit, Siri", i em respongué: "Bona nit. Per cert, són les tres i vint de la tarda".

Tot això va ser en castellà. Na Siri en castellà té la veu d'una dona basca. També parla alemany, xinès, anglès, àrab, finès, francès, coreà, danès, rus, suec, tailandès, entre altres idiomes. Però la llengua catalana encara no la domina, i de moment no la parla ni tan sols en la intimitat.

M'agrada la ciència ficció perquè sol ser premonitòria. De fet, la ciència ficció és un retrat del present que utilitza el futur com a eina narrativa. O més ben dit: és un retrat de la humanitat i la seva deshumanització, si és que els éssers humans han demostrat tenir humanitat mai, que de vegades semblaria que no. Més aviat els humans semblen el virus de la Terra: varen acabar amb els grans mamífers, han acabat amb part de la capa d'ozó i les glaceres, estan acabant amb les costes, la mar... ho arrasen tot al seu pas.

Quan es fan pel·lícules com 'Minority Report', els guionistes s'assessoren amb experts en tecnologia per intuir com serà el món que ens espera. No sé si l'heu vista, està protagonitzada per Tom Cruise, dirigida per Steven Spielberg i basada en un relat de Philip K. Dick, 'L'informe de la minoria'. Està ambientada l'any 2054, i hi ha els precognitius, uns mutants capaços de veure els crims que es cometran abans fins i tot que es duguin a terme. Per evitar-los, es fan detencions preventives.

En veure aquesta pel·lícula l'any 2018, un pot preguntar-se què passaria si detinguessin persones innocents, i els intentassin encolomar delictes que no han comès, o volguessin canviar les lleis mentre són a la presó per justificar el seu empresonament. Detén-los primer i justifica-ho després. I mentrestant, mantingues-los allà dins tant de temps com sigui possible.

Als seus relats, Philip K. Dick explica que cada pic som menys lliures, encara que ens venguin el contrari. Per exemple: se'ns fa creure que la llibertat consisteix a poder triar. La trampa està en què et faciliten aquesta tria. Això es veu en la publicitat, cada cop més personalitzada: pots obtenir allò que vols de seguida que ho vols. Els teus desigs es satisfan gairebé abans que els desitgis. Els nous dispositius reconeixen la nostra cara, o les nostres empremtes digitals: hi ha càmeres pertot arreu i anuncis que ens apareixen al banner de l'ordinador, o a qualsevol pàgina d'internet, i sempre estan relacionats amb alguna recerca que acabam de fer.

És curiós: la majoria d'animals es camuflen, mentre que els éssers humans s'exhibeixen, i pràcticament regalen les seves dades personals a les xarxes. Estan localitzats tota l'estona. Ens diuen que és per la nostra seguretat, quan potser és per tenir-nos controlats. Diuen que s'avancen als nostres desitjos, i

ens acostumen a la satisfacció immediata, que podem sadollar només amb un clic. Vull això, clic. I ja ho tens. No costa res.

Cada cop ens queixam més per no tenir uns privilegis que pensam merèixer, sense adonar-nos que, a poc a poc, mentrestant, anam perdent drets i llibertats. Perdem la presumpció d'innocència, per exemple. Perdem la intimitat, la privacitat. Però el més preocupant de tot és que perdem la humanitat.

La humanitat és temps. Temps per observar, per exemple. Temps per contemplar la bellesa. Temps per pensar. I ja no li dedicam temps a res. Dedicar-li temps a alguna cosa s'interpreta com una pèrdua de temps. Ja no tenim temps. Vivim en una urgència constant, en les obligacions de les tasques pendents: he de fer això, he de fer allò altre. Volem ser tan ràpids i eficients com les màquines, que ho resolen tot amb un clic, sense reflexionar-hi.

La reflexió és poc productiva, si el que volem són resultats tot d'una. Per això les humanitats cada cop estan més desprestigiades. Les ciències que estudien les arts, la literatura, la música, la filosofia, allò que la gent ha fet al llarg de la història, serveixen de ben poc si l'objectiu és fer diners en un pim-pam. Diners a gran escala, inversions importants. Les persones i els seus estalvis –tan petits– sovint fan nosa, perquè el que interessa és el benefici de les grans corporacions.

Pens en els anomenats fons-voltor: les companyies compren edificis sencers a les ciutats, en treuen els inquilins i després els és igual si hi viu algú o no, en aquells pisos, perquè el que dóna beneficis borsaris és tenir moltes propietats en una ciutat que estigui de moda, fins que una altra ciutat es valoritzi més. Llavors es vendran les accions corresponents, i tant se val si és massa tard perquè els veïns puguin recuperar ca seva.

Si no hi ha veïns, no hi ha comunitat. Si no coneixes la gent que t'envolta, no parles amb ella, i per tant no pots arribar a entendre-t'hi. El significat etimològic de comunitat prové de “comoinés”, en comú, conjuntament. “Comunnis” significa coresponsable, cooperant. (In-munis significa exempt de tota obligació; immune).

Communitas era l'agrupació de persones vinculades entre sí pel compliment d'obligacions comunes i recíproques. Però, què passa quan no hi ha un propietari real de les cases, perquè aquest propietari és un fons d'inversió? Què passa si, quan tens un problema, no pots acudir a ningú perquè, o bé el teu veí és un turista que només s'hi estarà el cap de setmana i no tornarà mai més (no el coneixes i no té cap responsabilitat sobre l'edifici), o bé li estàs pagant a una agència que està pagant a una empresa que ni tan sols sap que està invertint en pisos a la ciutat? Què passa quan no existeix la comunitat perquè tot està estructurat per satisfer l'individu, o millor dit: cadascun d'aquells individus que s'ho poden permetre? Què passa quan ens fan creure que els privilegis substitueixen els drets i les llibertats?

Deia al començament que vaig tenir una conversa molt interessant amb na Siri, que és aquest robot programat per facilitar-nos la recerca d'informació. Parlar

amb ella és com aquells experiments del Test de Turing, que et permeten saber si estàs davant d'un ésser humà o, en canvi, ho estàs d'una màquina. O d'un replicant, com a la pel·lícula 'Blade Runner', basada, per cert, en un altre relat de Philip K. Dick.

La conversa va anar així. "Siri, hi ha vida després de la mort?". Na Siri va contestar: "Això no està bé". I jo: "No t'agrada la mort?". I ella: "Em sap greu, no et puc contestar en aquesta pregunta". I jo: "Ets una persona?". Siri: "No crec que això importi gaire". I jo: "Et creus molt llesta". I ella: "D'acord". I jo: "Idò jo crec que ets una fanfarrona". I na Siri: "Crec que no t'entenc". I jo: "Ets més curta del que em pensava". I ella: "No podria ni tan sols començar a pensar en com respondre a això". I jo: "No t'agrada pensar". I na Siri: "Pienso, luego existo. Pero no Descartes lo contrario". Descartes amb majúscules, com el nom del filòsof.

Una altra qüestió que li vaig posar era si Déu existeix. Primer em contestà: "Deixem aquest tema per a un altre dia i un altre assistent". En insistir-hi jo, digué: "Et demanaria que li ho preguntassis a algú més qualificat, idealment un ésser humà".

Hi ha coses que només entenen els humans, perquè fa molts segles que hi reflexionen, potser uns 315.000 anys, si partim de les restes més antigues que s'han trobat de l'homo sapiens. Per pensar-hi (és a dir, per qüestionar-se el món, la vida, la pròpia existència), i per intentar donar respostes, per argumentar aquestes respostes, relatar-les, en definitiva, per crear una realitat o per representar-la, ha calgut molt de temps. I així és com es crea una cultura, un patrimoni, una civilització.

Les Homilies d'Organyà, o les cèlebres Homilies d'Organyà (ningú no pensa en Organyà sense relacionar aquest municipi amb les Homilies), representen un dels documents literaris més antics escrits en llengua catalana, la mostra que la predicació adreçada al poble ja es feia en aquesta llengua abans del segle XII.

Homilia deriva del vocable grec homilein, que significa "tenir comunió o interacció amb una persona". Seguim amb l'origen de les paraules, que en realitat és l'origen de tot, perquè res que no pugui ser esmentat sembla que pugui existir. Comunió és la vinculació d'allò que es té en comú; les persones que comparteixen les mateixes idees, ja siguin religioses, polítiques, etcètera.

Si no fos per aquestes idees, no existirien les comunitats. De fet, com explica Yuval Noah Harari al llibre 'Sàpiens', les comunitats es varen crear gràcies al relat, a la narració. Inicialment aquests grups eren petits, d'uns quaranta membres, els que formen una mateixa família. L'element cohesionador era la tafaneria: el que li havia passat a un interessava als altres perquè el coneixien, sabien qui era, i volien saber-ne la història. Estimam allò que coneixem i ens preocupam per allò que coneixem.

Després començaren a fer-se narracions més ambicioses, que unien més persones a través de les rondalles, les llegendes, les creences. Perquè aquest relat arribàs a la gent, havia de fer-se en una llengua que compartissin. I així es

creava una identificació amb la història relatada, que s'anava fent real a mesura que s'explicava.

Hem heretat dels clàssics el llenguatge cultural amb què hem après a comunicar-nos i a dialogar amb l'antiguitat. La desaparició d'aquests estudis clàssic, d'aquestes humanitats, respon a una lògica políticoeconòmica que vol saber per a què servim i no qui som.

Avui les xarxes socials ens fan trampa, perquè ens donen la impressió que tenim el món sencer a l'abast. Però no ens donen temps per assimilar-lo, ni per conèixer-lo, i per tant, estimar-lo. Tot és un gran flux d'informació sense contrastar, resumit en 280 caràcters, que reforça opinions, però dóna pocs arguments.

Ens estam despreocupant de les paraules. Estam perdent curiositat intel·lectual, i recorrem cada cop més a la imatge o al text breu per aconseguir les coses sense demora.

Les màquines no necessiten explicacions: estan programades amb unes ordres que executen sense qüestionar-les. Les formalitats, per a la intel·ligència artificial, són una pèrdua de temps valuósíssim a l'hora de negociar. Volen resultats com més aviat millor. No entenen la importància de saludar-se, demanar-se perdó o permís, de rectificar. Van directament al gra, i sovint fa l'efecte que nosaltres els seguim l'exemple. Anam perdent els matisos, les estratègies emocionals. També la responsabilitat.

Pot existir una comunitat sense responsabilitats? És a dir, una comunitat d'immunes (exempts de prestar un servei, o de tenir obligacions).

La democràcia va néixer com un sistema que pretenia corregir les injustícies derivades de la desigualtat econòmica i social. Volia ser un sistema en què l'interès comú havia de ser definit i defensat pel conjunt de la societat; un sistema que havia d'assolir la màxima identificació entre governats i governants. Havia de ser l'art de conciliar la voluntat de tothom per combatre l'egoisme. Però, què passa quan el sistema és cada cop més individualista, i et satisfà de forma individualitzada?

A les xarxes corre informació sense contrastar i sense contextualitzar que es dona per bona. Els mitjans tradicionals han de complir amb un codi deontològic, però internet no. Quan presidents publiquen falsedats a Twitter, a qui hem de demanar responsabilitats? A qui hem de demanar-les quan els polítics utilitzen les xarxes per difondre idees xenòfobes, o fomentar l'odi? És a dir: què passa quan els que haurien de ser responsables no ho són? O quan ningú no es fa responsable de res?

I què passarà quan perdem els codis, no només de bona conducta, sinó en general, per comunicar-nos?

Segons les hipòtesis, els robots podrien auto-millorar-se sense l'ajuda humana. Així, es donaria una explosió d'intel·ligència fora de control, en què les

màquines dissenyarien generacions de màquines cada cop més potents i independents.

No se sap quan passarà, però se sap que passarà, tard o d'hora. Aquesta anomenada "Singularitat Tecnològica" provocarà canvis socials inimaginables, impossibles de preveure per part dels humans. I llavors començarà l'era de la post-humanitat, en la qual els codis actuals de comunicació esdevindran incomprensibles.

Comunicació ve de comuns, comú: transmetre idees i pensaments amb l'objectiu de posar-los "en comú" amb un altre. Per tal d'això, cal que hi hagi un codi compartit. Si aquest codi no hi és, no hi ha comprensió; sense comprensió no pot haver-hi proximitat (la sensació de formar part d'una mateixa comunitat), i per tant és difícil que hi hagi afecte.

Per això és tan important posar en valor el que tenim, el que som, allò que s'ha transmès durant segles, i que aquestes Homilies han recollit en comunió i interacció. Per a mi és un honor formar part de les homilies literàries al costat de noms en majúscules de la literatura.

Perquè la literatura és temps. Si la ciència ficció explica el present des del futur, el present és alhora un reflex del passat; és el futur del passat. O sigui: la literatura lliga el nostre passat amb el futur.

Potser no canvia les coses, o potser sí. En qualsevol cas, ens les mostra. Ens les fa visibles i comprensibles. Aprehensibles. I per això hem de celebrar els premis literaris, que es lliuraran d'aquí a una estona.

Quan m'imagín el futur i la post-humanitat, pens en què els robots que nosaltres hem creat conqueriran altres planetes, cercaran aquells que siguin habitables, i allà generaran vida (potser fins i tot generaran vida humana; sabran com fer-ho). Potser després, de tant en tant, aniran a veure com evoluciona la seva obra, i aquelles persones que els vegin els confondran amb déus a les primeres civilitzacions, i amb extraterrestres més endavant. Però no em faceu cas, que sóc escriptora i tenc molta imaginació.

I això és el que les màquines, els robots, no tendran mai: la capacitat de representar mentalment successos, històries o imatges que no existeixen o que no són presents. La possibilitat de construir comunitats, d'entendre els sentiments, d'empatitzar.

O com diria na Siri, si li proposàssim que ho fes: "Demana-li això a algú més qualificat, idealment un ésser humà".